

AVTOBUSLARDA YO'LOVCHILARNI XAVFSIZ TASHISHNI TASHKIL ETISHDA EKPLUATATSION VA EKOLOGIK KO'RSATKICHLARNI HISOBGA OLISH

Nasirov Ilxam Zakirovich

t.f.n., prof.;

Raxmatullayev Sardorbek Baxodirjon o'g'li

talaba.

Andijon mashinasozlik instituti, Andijon sh., O'zbekiston

Annotatsiya. *Bu maqolada Andijon shahridagi avtobuslarda yo'llovchilarni xavfsiz tashishni o'zgaruvchan holda muammosi va unga qaratilgan ekologik korsatkichlarni hisobga olish usullari haqida ma'lumot berilgan. Maqolada ekspluatatsion va ekologik ko'rsatkichlarining qanday hisoblanishi, ularning yo'llovchilarga xavfsizlikni ta'minlashda o'zaro munosabatlarni qanday ta'sir etishi keltirilgan. Bu muammolar va ularning yechimlari haqida ma'lumot beriladi va avtobus xizmatlarining yaxshilanishi uchun takliflar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Andijon shaxri, ekspluatatsiya, ekologik, ko'rsatkichlar, avtobuslar, yo'lovchi, xavfsizlik, tashkil etish*

Har yili Andijon shahardagi millionlab odamlar transport vositalaridan chiqadigan havo ifloslanishi bilan bog'liq kasalliklardan, shuningdek, avtomobil yo'llaridan chiqadigan shovqinlardan aziyat chekmoqda. Normativ hujjatlarda transport-yo'l kompleksining atrof-muhitga salbiy ta'sirini kamaytirish uchun bir qator tadbirlar belgilangan bo'lib, ularning amalga oshirilishi avtomobil yo'llarini loyihalashtirish, qurish, ta'mirlash va saqlashga bo'lgan ekologik talablarning ortishi bilan birga bo'lishi kerak. Andijon shaxrida avtotransport kompleksini ekologizatsiyalashning mazkur yo'nalishlarini amalga oshirish ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish, bo'lajak muhandislarning ekologik savodxonligini oshirish borasida muayyan bilim va ko'nikmalarni talab etadi. So'ngi yillarda jamiyatning atrof-muhit bilan o'zaro hamkorligi muammolariga bo'lgan e'tibori keskin oshdi [1,2].

Yo'l-transport kompleksining atrof-muhitga ta'siri nazariy asoslari, avtomobil yo'llarini qurish, ta'mirlash va ishlatishda atrof-muhitdagi salbiy ko'rinishlarning tavsiflari berilgan. Ammo jamiyatni rivojlangan Andijon shaxrida avtotransport kompleksi bilan ta'minlaydigan afzalliklar bilan bir qatorda, uning rivojlanishi, afsuski, atrof-muhit va insonga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Transport majmuasi atrof-muhitning eng katta ifloslantiruvchi vositasidir. Mamlakat miqyosida barcha manbalardan atmosferaga ifloslantiruvchi moddalarning umumiy chiqindilarida transportning ulushi 45% ga (shaharlarda - 85-95%), "iqlim" gazlarining emissiyasida-10% ga etadi. Shahar aholisining shovqin ta'sirida transportning ulushi 85-95% [3,4].

Respublikamizda qabul qilingan avtotransport kompleksi va tabiatni muhofaza qilish faoliyatining davlat boshqaruvi amaliyoti hozirgi vaqtda avtomobil

transportning ekologik xavfsizligini ta'minlash muammolarini hal qilishning asosiy yo'nalishlarini, davlat organlari, korxonalar va tashkilotlar o'rtasida tegishli vakolatlarini aniq taqsimlashning yo'qligi, samarali iqtisodiy mexanizmlarning yo'qligi, yuqori darajadagiekologik xususiyatlarga ega avtotransport vositalarini ishlab chiqarish va ulardan foydalanishni rag'batlantirish imkonini beradi [5]. Avtomobil transportning ekologik xavfsizligini ta'minlashning amaldagi tizimining past samaradorligi, birinchi navbatda, amaldagi tabiatni muhofaza qilish qonunchiligi statsionar ifloslanish manbalari bilan bog'liq muammolarga qaratilganligi va transport faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarinihisobga olmaganligi bilan bog'liq- katta va tobora ortib borayotgan Andijon shaxrida avtotransport vositalarining soni, ularning yuqori harakatchanligi va aholi zichligi yuqori bo'lgan hududlarda doimiy foydalanish [6].

Ekologik vaziyatni yaxshilash uchun quyidagilarga etibor berish kerak:

- Andijon shaxrida avtotransport vositalari chiqindilarining texnik standartlarini doimiy ravishda qisqartirish;
- Andijon shaxrida avtotransport vositalarining ekologik nazoratini tashkil etishda va Andijon shaxrida avtotransport vositalaridan foydalanishga cheklovlar qo'yishda foydalanish maqsadida ekologik tasniflashni joriy etish;
- Andijon shaxrida avtotransport vositalarining ekologik tasnifini o'tkazish va ularning ekologik sinfini oshirish chora-tadbirlari;
- dvigatel yoqilg'isini sotishda Andijon shaxrida avtotransport vositalarining ekologik xavfsizligini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar ko'rish;
- yo'l harakatini tashkil etish, ko'cha-yo'l tarmog'ini rekonstruksiya qilish, atmosferadagi ifloslantiruvchi moddalarning ruxsat etilgan maksimal kontsentratsiyasi normativlari va Andijon shaxrida avtotransport harakati natijasida yuzaga keladigan maksimal ruxsat etilgan shovqin darajalari turar-joy binolari hududida ortiqcha bo'lsa, Andijon shaxrida avtotransportvositalaridan cheklangan foydalanish hududlarini joriy etish bo'yicha chora-tadbirlar ko'rish;
- Andijon shaxrida avtotransport vositalarining ekologik sinfini hisobga olgan holda ekologik nazorati;
- ularning chakana savdosi davomida vosita yoqilg'isining sifatini nazorat qilish.

Zamonaviy sharoitda avtomobil parki soni va u tomonidan olib o'tilayotgan yuk va yo'lovchilar soni ortib borayotgan sharoitda atrof-muhitning tozalik darajasini saqlab qolish eng muhim vazifadir. Ushbu muammoning turli jihatlarini o'rganish salbiy ta'sirlarni cheklash, odatda, ajralib turadigan va yuqori darajada ixtisoslashgan xarakterga ega bo'lgan ko'plab sohalarda amalga oshiriladi. Shubhasiz, ifloslanish muammosini hal qilishning yagona turi mavjud emas va optimal yechim faqat yuqorida qayd etilgan ta'sir darajasini belgilovchi bir-biriga bog'liqbo'lgan omillar majmuasini o'rganish asosida amalga oshirilishi mumkin.

Andijon Shaxarda ekspluatatsion va ekologik korsatgichlarni hisobga olgan holda avtobuslarda yo'lovchilarni xavfsiz tashishni tashkil etish muhimdir. Bu,

avtobuslarning yaxshi saqlanishini va ta'minotlarini hisobga oladi, shuningdek, ekologik muhitni saqlashga e'tibor beradi. Bu jarayon tashkil etilishi, yo'l xavfsizligini ta'minlash va shahar hududida transport vositalarining islohotini yaxshilash uchun juda muhimdir [7].

Andijon Shaxrida avtobuslarda yo'lovchilarni xavfsiz tashishni tashkil etish uchun quyidagi prinsiplar muhimdir:

1. Eksploatatsion korsatgichlarni hisobga olgan holda tekshiruvlar: Avtobuslar va ularning qurilmalari tez-tez tekshirilishi zarur. Bu, maslahatlarni aniqlash, vaqtda ishlab chiqarilgan komponentlar bilan almashish, va avtomobilning umumiy holatini ta'minlaydi.

2. Ekologik muhitni saqlash: Avtobuslarning yanishlarini va yutishlarini pasaytirish uchun ekologik o'zgaruvchilar hisobga olindi. Bu, ishlab chiqarilgan emissiyalarni pasaytirish va shahar muhitini saqlashga ko'maklashadi.

3. Yo'l xavfsizligi va infrastruktur: Trafik holati va yo'l xavfsizligini ta'minlash uchun infrastruktur bo'lib, avtobuslarga maxsus yo'laklar taqsim qilish, to'g'ri vaqtda va to'g'ri joyda to'xtashni ta'minlash kabi chiqarishlar qilinadi.

4. Shofyor va xodimlar uchun ta'lim: Shofyorlar va avtobus xodimlari yo'lovchilarni xavfsiz tashish va murojaatlar holatida qanday amal qilishlari haqida xususiy ta'lim olishlari lozim.

5. Teknologik yengiligi qo'llash: Yangi texnologiyalardan foydalanish, masalan, GPS, xavfsizlik sensorlari, va avtobuslarda jurnallar uchun kameralar o'rnatish.

6. Ta'minot va qarorlar: Avtobuslarda zarur ta'minotlar va qarorlar-masalan, to'xtatish ko'laklari, avtomatik yangi yo'l yuklash tizimi, va sh.-borligini ta'minlash.

Andijon shaxrida eksploatatsion va ekologik korsatgichlarni hisobga olgan holda avtobuslarda yo'lovchilarni xavfsiz tashishni tashkil etish, transport vositalarining va shahar infrastrukturasi holatini nazorat qilish va boshqarish bilan bog'liq bo'ladi. Bu, avtobuslar va ularning yo'lovchilarga xizmat ko'rsatishida yangi texnologiyalardan foydalanish, avtomobillarning to'g'ri vaqtda ta'mirlanishi va tadbirlar olib borish orqali amalga oshirilishi mumkin. Ekologik korsatgichlarni hisobga olgan holda, yaqin muhitni saqlash, juda ko'p gazni emitlashni pasaytirish, va avtobuslarning to'liq ishlashi uchun zarur bo'lgan resurslarni samarali ishlatishning ustuvor maqsadi bor [8].

Xulosa qilib aytganda, Andijon shahrida eksploatatsiya va ekologik ko'rsatkichlarni hisobga olgan holda avtobuslarda yo'lovchilarni xavfsiz tashishni tashkil etish shahar infratuzilmasini rivojlantirishning uzviy elementi hisoblanadi. Yo'nalishlarni to'g'ri tashkil etish, avtobuslarga muntazam texnik xizmat ko'rsatish va haydovchilarga yo'l harakati xavfsizligi asoslarini o'rgatish

yo'l-transport hodisalari xavfini kamaytirish va yo'lovchilar xavfsizligini ta'minlash imkonini beradi [9].

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, transport xavfsizligini ekologik jihatlar bilan birgalikda ko'rib chiqish kerak. Gaz yoki elektr energiyasi kabi muqobil energiya manbalari bilan ishlaydigan avtobuslar atrof-muhitga zararli chiqindilar va salbiy ta'sirlarni sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Bunday transport turlarini ommalashtirish, shuningdek, ijtimoiy dasturlar va imtiyozli tariflar orqali ulardan foydalanishni rag'batlantirish shahardagi ekologik vaziyatni yaxshilashga xizmat qiladi.

Yo'lovchilar uchun qulaylik va qulaylik masalalariga ham e'tibor qaratishingiz kerak. Nogironligi bo'lgan shaxslar uchun maxsus panduslar va olinadigan tutqichlar kabi alohida infratuzilma sharoitlarini yaratish, avtobus salonlarida tozalik va tartibni ta'minlash sayohatning qulayligi va farovonligiga xizmat qilmoqda [10].

Umuman olganda, Andijon shahrida avtobuslarda yo'lovchilarni xavfsiz tashishni tashkil etish barcha manfaatdor tomonlar – hokimlik, transport korxonalar, qo'riqlash xizmatlari, atrof-muhitni muhofaza qilish tashkilotlari va kommunal xizmatlarning tizimli yondashuvi va o'zaro hamkorligini taqozo etadi. Ana shu sa'y-harakatlarning yig'indisigina Andijon shahrining barcha fuqarolari uchun yuqori darajadagi xavfsizlik va farovonlikka erishishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Шавкат Мирзиёев 2024 йилни "Ёшлар ва бизнесни қўллаб-қувватлаш йили" деб эълон қилди Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 1 январдаги

табриги // Халқ сўзи 2024 йил 2 январь, Тошкент, 1-2 б.

2. Насиров, И. З., & Гаффаров, М. Т. (2021). ЭЛЕКТРОННАЯ СИСТЕМА ПЛАТЕЖЕЙ В АВТОБУСАХ. *Естественнаучный журнал «Точная наука»*, 117, 2-5.

3. Murodjon A.Xaydarov Kenzhemirza Baymakhanov, Ilham Z. Nasirov, Murodali A.Nuridinov. COMPARISON OF FUEL COMBUSTION IN OXYGEN AND OZONE ENVIRONMENTS// Proceeding X International Conference «Industrial Technologies and Engineering» ICITE – 2023, Volume III. M. Auezov South Kazakhstan University. Vol. 3 № 10, p. 117-127. Shymkent, Kazakhstan. November 18, 2023. ISSN 2410-4604. All papers have been peer reviewed. To learn more about ICITE 2023 www.icite.ukgu.kz,

4. Gaffarov Makhammatzokir Toshtemirovich , Nasirov Ilham Zakirovich , Sobirova Tursunoy Abdipatto kizi , Hakimov Mavlonbek Solijon ugli. (2023). Recovery Of Fines From Drivers Of Foreign Vehicles. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 3589–3591. <https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.446>.

5. Nasirov Ilkham Zakirovich- Ph.D., Gaffarov Mukhammadzokir Toshtemirovich , Doctoral Student. (2023). Consequences Of Complete And Undercombustion Of Fuel. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 3597–3603. <https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.448>.

6. NASIROV ILXAM ZAKIROVICH, NURDINOV MURODALI ALIJONOVICH, GAFFAROV MUKHAMMADZOKIR TOSHTEMIROVICH, XAYDAROV MURODJON AKBARALIYEVICH, TO'RABOYEV HOLMUROD RUSTAMJON O'G'LI. CONDUCTING LESSONS IN INVENTIVE METHODS// The Seybold Report- Seybold Publication, Box 644, 428 E. Baltimor Ave. Media, PA 19063. 227-234 p. <https://www.seyboldreport.org/issues>

7. Насиров, И. З. (2021). Гаффаров МТ Присоединение Республики Узбекистан к Киотской конвенции. *Процветание науки*, 2(2).

8. MUMINOVICH, S. A., & ZAKIROVICH, N. I. (2022). PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF MULTIMODAL TRANSPORTATION TECHNOLOGY. *Saybold Report (TSR)*: Saybold Publications, Box, 644(428), 468-475.

9. Насиров, И. З. Солиев Бобуржон Абдираим Коулс.(2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ADAS ДЛЯ ПОМОЩИ ВОДИТЕЛЯМ. *Американский журнал междисциплинарных исследований и разработок*, 5, 94-105.

10. Носиров, И. З. Абдуллаев Яшинбек Бахрамович. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ТРАНСПОРТНОЙ ЛОГИСТИКЕ НУЖЕН АНАЛИЗ. *Международный научно-образовательный электронный журнал «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ*, 25, 1575-1580.